

1968: ELMALI OVASINDA DEVRİM GÜNLERİ

Yusuf YAVUZ*

Yakın dönem Türk siyasi tarihinde teoriyle pratiğin bir araya geldiği, öğrenci hareketiyle köylülerin ilk kez buluştuğu 1967- 1968 Elmalı toprak işgallerinin perde arkası 42 yıl sonra bilinmeyen yönleriyle açıklığa kavuşuyor.

Deniz Gezmiş'in savunmasında geniş yer bulan, Sinan Cemgil'in TİP'ten istifa etmesine, Can Savran'ın uğrunda ölmesine neden olan Elmalı olayları; Bülent Ecevit'in siyasi yaşamında bir sıçrama tahtası olan ünlü 'Toprak işleyenin, su kullananın' sloganının doğumuna da sahne olmuş. İşte arazi sahipleri, olayların odağındaki öğrenciler, hukukçular ve köylülerin anlatımları ve ilk kez yayınlanan fotoğraflarla Elmalı ovasında devrim günleri.

ŞAHKULU'NDAN DENİZ GEZMİŞ'E UZANAN SINIFSAK MİRAS...

29 Mart 1511'de, Korkuteli'nin Yalınlı köyünden Hasan Halife oğlu Şahkulu, dirlikleri ellerinden alınmış sipahiler ve yoksul köylülere ulaklar göndererek Osmanlı'nın Anadolu'daki egemenliğine son vermek üzere 'birlik olma' çağrısı yaptı. Şehzade Sultan Korkut'a bağlı Antalya Subaşı Hasan Bey ve 3 bin askerini ağır bir yenilgiye uğrattılar. Korkuteli, Elmalı, Isparta, Gülhisar, Keçiborlu, Sandıklı yöresini yangın yerine çevirip, Kütahya'ya yöneldiler. Kimi tarihçilere göre Şahkulu, 20 bin Türkmen'i toplayıp Osmanlı'ya karşı 'kıyam'a durmuştu.

Teke yöresindeki bu büyük isyanı başlatan Şahkulu'nun ardından küllenen ateş, yaklaşık 500 yıl sonra aynı coğrafyada yeniden tutuşacak ve etrafında bu kez genç cumhuriyetin idealist üniversite öğrencileriyle, Osmanlı'nın bakiyesi olan toprak düzenindeki yarıcı köylüler toplanacaktır.

"Bizim de halkımız vardır Che Guevara/ Unutulmuş uzak tarlalar yalazında/ Saziyla, türküleriyle kardeşliğe vurgun/ Bütün ulusların halkları gibi/ Ve yalnız büyük fırtınalarda kımıldayan/ Bizim de halkımız vardır Che Guevara." Elmalı - Akçaylı ozan Metin Demirtaş, bu dizelerin altına Ekim 1967 diye tarih düşmüş. Metin Demirtaş, o günlerde

* Gazeteci-yazar.

Ankara'da olsa da, bütün cümleleriyle dönemin atmosferini yansıtan Che Guevara şiiri, bir ay önce memleketi Elmalı'da patlayan olayların ardından çoktan Toroslar'a ulaşmıştır. O günlerde Elmalı ovası, yıllarca sürecektir fırtınalı günlerin arifesindedir ve kulaktan kulağa yayılan cümlelerin hepsi de 'toprak' kelimesiyle başlamaktadır.

OSMANLI'DAN MİRAS TOPRAKLARDA EFENDİ OLAMAYAN 'CUMHUR'UN EKMEK KAVGASI

Yıl 1964. Bereketli toprakların oluşturduğu Antalya - Elmalı ovasındaki irili ufaklı birçok köyde, devletin 'resmi' araçlarından inen kadastro memurları, yıllardır tekrarladıkları gibi telaşlı bir koşuşturmayla çalışmaya başlarlar. Bu çalışmanın nedeni, bölgenin güçlü ailelerinden olan Subaşılarla, bu ailenin arazilerinde yarıcı olarak çalışan köylüler arasındaki arazi anlaşmazlığıdır. Subaşı ailesi, Teke bölgesinin yöneticiliğini yaptığı Osmanlı döneminden beri yüzlerce yıldır bölgenin en büyük toprak sahiplerinden biridir. Öyle ki, ailenin arazileri, Avlan Gölü, Karagöl, Karamık Sedir Ormanı, Çıglıkara ve bölgedeki geniş düzlüklerin bir kısmını kapsayacak boyuttadır. Bir süre önce vizyonda olan 'Nefes' filminin bazı bölümlerinin de çekildiği Akdağ'daki Subaşı Yaylası da geçmişte aileye ait kara parçaları arasında anılır. Ailenin tasarrufundaki ormanların bir kısmı zamanla kamulaştırılır ancak Avlan Gölü'nün taşkınlarıyla belirsiz hale gelen Subaşı ailesinin arazilerinin sınırları, köylüler, hazine ve Subaşı ailesi arasında yıllarca sürecektir bir 'toprak savaşına' neden olacaktır. Cumhuriyetle birlikte gelişen toprak reformu ve ağalık düzeni tartışmaları 1960'lara gelindiğinde hız kazanacak, bölgedeki köylüler Avlan'ın taşkınlarından artakalan arazileri ekmeye başlayacaktır. Zira Türkiye'de esen siyasi rüzgarlar, 'toprak ekenin, su kullananın' şeklindeki sloganı ülkenin bütün dağlarına taşımaktadır ve bu slogan, yüzlerce yıldır ekecek bir avuç toprağı olmayan köylülerin o güne kadar duydukları en büyüleyici kelimelerden oluşmaktadır. Böylece Osmanlı'dan Cumhuriyete intikal eden toprak rejiminde, ekmeğini su taşkınlarından çıkarmaya uğraşan Türkiye 'cumhur'unun, bir dönemin siyasi sloganlarından öteye gitmeyen toprak reformu tartışmalarının kıyısında sürüp giden yaşamı, Avlan'ın suları gibi taşkınlar ve gelgitlerle dolu bir siyasi dönemece girer.

AVLAN GÖL DEĞİL, TAŞKIN SUYUDUR!

Subaşı ailesinin üyesi olan eski Antalya Büyükşehir Belediye Başkanı Av. Hasan Subaşı, bu döneme ilişkin görüşlerini şöyle anlatıyor:

“1960’lı yıllarda Türkiye’de ciddi değişiklikler olmuştur. Efendim göller, denizler ve bunların çevresi, taşıdığı alanlar hatta gidebildiği en maksimum alanlara kadar hazinenin sayılır, deniz sahil sayılır. Toprak nizamı bir gaspa dayalıdır, Osmanlı’dan intikal eden topraklar doğru tanımlanmamıştır. Toprak sahiplerinin arazileri kuşkuludur. “Ağa kötüdür” filmleri ve temaları, yazarları ve çizerleriyle 1960’lı yıllarda çok ciddi bir dönemece girilmiştir. Bu arada sol, aşırı sol fraksiyonları yaratmıştır. Bir takım tahrikler başlamıştır. Küçük küçük arazi işgalleri başlamıştır. Ve sonra bir çevre aranmıştır, nerelerde bir takım şeyler yapılabilir, örnekler bulunabilir diye. Ve Elmalı akla gelmiştir. Çünkü Elmalı’da kadastro başlamak üzeredir ve burada Subaşılar ailesinin de geniş toprakları vardır. Ailenin geniş toprakları varken yanında da kuşku bir alan olan Avlan Gölü vardır. Avlan Gölü 3 bin dönüm mü, 5 bin dönüm mü belirsiz bir göldür. Yani aslında göl bile değildir. Bir taşkın suyudur. Çünkü bundan yüzlerce yıl önce ekilmiş, işlenebilmiş bir arazi olduğu gibi eski medeniyetlerde de ekilmiş bir kültür arazisi burası. Ama Elmalı’nın suları tahliye olamadığı için çukur alanlarda zaman zaman su birikintisine neden olmuş. Örneğin Avlan Gölü, Karagöl ve Eymir Gölü gibi birçok göl ve gölcükler oluşmuş.”

KÖYLÜLERİN MAHSULÜ TELEF EDİLİYOR

Beyler, Bayralar, Karamık, Sarılar, Taşağıl, İslamlar, Eymir, İmircik ve Yuva köylerindeki topraksız köylüler, taşkın arazileri ekerek varlıklarını sürdürme mücadelesi verirken, köylülerle ağalar arasında uzun süredir derinden seyreden toprak kavgası da yavaş yavaş yüzeye çıkmaya başlayacaktır. İlk kıvılcım ağaların köylülerin ekili arazilerini traktörlerle ezmesiyle patlak verir. 1967 Ağustosunda, Avlan Gölü kıyısında jandarma eşliğinde hasat etmeye hazır ekinleri ezen traktörler kısa sürede yüz binlerce liralık mahsulü ‘telef’ eder. O günlerde Elmalı otobüs garajında otobüsçülük yapan Yusuf Karacaoğlu tanık olduğu bu olayı şöyle anlatıyor: “Bir gün Isparta’dan komando birlikleri geldi. Askerler köylüleri kontrol altında tutuyorlardı. Ağaların adamları traktörlerle mahsulü ezdiler. Öyle güzel bir mahsul vardı ki, buğday tarlasına giren traktörlerin yalnızca egzoz boruları görünüyordu! O derece yani.”

KÖYLÜLER ‘KIYAM’A GEÇİYOR!

Birkaç ay sonra Türkiye’nin yakın tarihine damgasını vuracak gelişmelere gebe olan Elmalı Ovası’ndaki köylüler, bu ürün kıyımından sonra ‘kiyam’a geçecek, çırılçıplak soyunarak kendilerini ağaların traktörlerinin önüne atan köylü kadınların yarattığı dramatik sahnelerin bütün ülkede yankılanmasıyla da bu gelişmeler yıllarca bitmeyecek bir hukuk savaşına dönüşecektir. ‘Elmalı Olayları’ olarak tarihe geç-

cek olan toprak işgalleri de böylece ülke geneline yayılacaktı. Elmalılı kadınların çığılığını ilk duyanlar dönemin öğrencileri olur. O yıllarda İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde öğrenci olan Elmalılı Avukat Cengiz Baldıroğlu, olayların duyulmasından sonra yaşananları Őu sözlerle anlatıyor:

“İstanbul'da okuyan devrimci arkadaşlarla beraber toplantılar yaptık. Allah rahmet eylesin, dönemin öğrenci önderlerinden Harun Karadeniz de içimizde olmak kaydıyla bir araya geldik. Durumu değerlendirdik ve Ünsal Özçakır ile ben Antalya bölgesindeki öğrencileri örgütleyecektik. İstanbul ve Ankara'dan gelen öğrencilerle birlikte Antalya'da buluşup, Antalya'dan Elmalı'ya kadar bir yürüyüş yapacaktık. Plan buydu. Ancak bu arada ODTÜ'deki olaylar patladı ve yaşanan gerilimin etkisiyle bu yürüyüş gerçekleşemedi.”

ÖĞRENCİLER YOLA ÇIKIYOR, İÇLERİNDEN BİRİ POLİS

Bu ilk yürüyüş planı gerçekleşmese de öğrencilerin gruplar halinde Elmalı'ya gelmeleri fazla gecikmez. 1967 Eylülünde Ankara'dan yola çıkan SBF Öğrenci Derneđi üyelerinden Faruk Kalkan, Sahir Koçak, Nurretin Sarılar, Yılmaz Őenyüz ve Timur Ekman, köylülerin sorunlarını yerinde görmek ve incelemek amacıyla Elmalı'ya giderler. Elmalı'ya gelen ilk öğrencilerden olan Sahir Koçak, 42 yıl sonra o yolculuğu anlattı:

“Ben o dönemde Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde, arkadaşım Timur Erkman da Ziraat Fakültesi'nde öğrenciydi. Yılmaz Őenyüz de başka bir arkadaşımızdı, o da bizimle Elmalı'ya gelmişti. Ancak o günlerde Ankara'da yapılan bir gösteriden sonra Yılmaz Őenyüz'ün polis olduğunu anladık. İstihbarat çalışması yapıyormuş. Bunu Timur Erkman daha iyi hatırlayabilir. Çok da önemli değil aslında... Elmalı'da köylülerin toprak işgali yaptığı haberini alınca SBF'deki öğrenci cemiyetinde değişik fakültelerden öğrencilerle bir araya geldik ve köylülere destek vermek için bölgeye gittik. İlk giden grup bizdik. Sanıyorum 6-7 kişiydik. Önce Antalya'ya ulaştık, ardından Elmalı'ya gittik. Sonra bir köye ulaştık. Biz öğrenciler olarak önce köylülerle konuştuk, toplantılar yaptık. Birkaç gün kaldık orada. Sonra ilginçtir ağalar bizimle görüşmek istediler. Ağaların köyde bir konağı vardı. Subaşılar'dı sanıyorum. Ağa bir gece bizi konağında yemeğe davet etti, gittik. Galatasaray Lisesi'nde mi yoksa Avrupa'da bir kolej de mi okumuştum tam anımsamıyorum; bir oğlu vardı ağanın. Bizi misafir ettiler. Osmanlı döneminden kalma tapular çıkarıp gösterdiler, ‘buralar bizindir’ diye. Ama en önemlisi, hem ormanlık alana hem de Avlan Gölü'nün bulunduğu alana sahip çıkıyorlardı. Biz o zaman köylülere dilimizin döndüğu kadar yardımcı olmaya çalıştık. Onlara hem hukuki destek hem de moral desteği vermek anlamında yanlarında olduk. O dönemde Türkiye'de oluşan hava müthişti. O günleri bugün kavramak mümkün değil. Köylüler bizi çok güzel ağırladılar. İlginçtir, 1967 yılında jandarma köylüye karşı çok yumuşak ve ilgili davranıyordu. Ancak bir süre sonra oradaki jandarma komutanını görevden almışlar, sonradan duyduk. Elmalı'dan döndükten sonra bölgedeki olayları ele alan bir rapor hazırladık.”

SAVCI BENDEN BIKTI, BEN SAVCIDAN...

1977 sonrasında Kırıkkale’de belediye başkanlığı yapacak olan Sahir Koçak’la birlikte bölgeye giden öğrencilerden Timur Erkman’ın aktardıklarına geçmeden önce tartışmaların odağındaki köylerden birine, Beyler köyüne gidelim ve köyde yaşananları o yıllarda Elmalı Ovası’nın en genç muhtarı olan Beyler Muhtarı Halil Tak’tan dinleyelim: “Ben her Allah’ın günü halkı isyana teşvik etmekten ve cemiyet kurmaktan karakola giderdim. Savcı benden, ben savcıdan bıkmıştık. 118 defa karakola gitmişim o dönem.”

İSMET PAŞA OLMASAYDI KARAKOLDA DAYAKTAN ÖLÜRDÜM

Halil Tak’ı her Allah’ın günü karakola götüren süreç aslında bir telgrafla başlar. Takvimler 7 Nisan 1968’i gösterdiğinde, Halil Tak’ın başını çektiği yöre muhtarları ve köylüleri yaşananları bir telgrafla Cumhurbaşkanına ve Başbakan’a bildirir. Ancak Tak’ın, “Hükümetin bizimle ilgilenmeyip sırf ağalara hizmet ettiğini anlatıyorduk. Biz de bu ülkenin vatandaşıyız, ağalar bu toprakları nereden aldılar diye soruyorduk” sözleriyle özetlediği telgraftan çözüm yerine soruşturma çıkar. Halil Tak telgraftan sonra yaşananları şöyle anlatıyor:

“Savcılıktan niye böyle bir telgraf çektiniz diye ifade aldılar. Savcıya, ‘onlar vekil, biz asiliz’ dedik. Öğrenciler böyle öğretmişti bize. ‘Onlar bizim millet-vekilimizse biz her şeyi söyleriz’ dedik. Verdik veritirdik. Bakın size bir şey söyleyeyim; o zamanki demokrasi şimdikinden daha fazlaymış galiba. O günlerde İsmet Paşa olmasaydı, bu avukatları görevlendirmeselerdi vallahi ben dayaktan ölürdüm herhalde karakollarda. Şimdi böyle bir şey yapsak bittik.”

TÖS MİTİNGİNDEN ELMALI’YA

Elmalı’ya ilk giden grup olarak bilinen SBF Talebe Cemiyeti öğrencileri arasında yer alan Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi öğrencisi Timur Erkman, kendilerinden önce bir grubun daha Elmalı’ya gittiğini ancak bu grubun askerlik yoklamasıyla korkutularak geriye yollandığını söylüyor. Timur Erkman, Elmalı yolculuğunu ve yaşadıklarını şu sözlerle aktarıyor teybimize:

“1967 Eylül ayıydı sanıyorum. Bizi dönemin SBF Talebe Cemiyeti Başkanı Uluç Gürkan ve Ziraat Fakültesi Talebe Cemiyeti Başkanı Akın Özdemir (daha sonra Adana’da öldürüldü bu arkadaşımız) göndermişti bölgeye. Daha sonra adı Dev-Genç olan FKF üyesi ve Ziraat Fakültesi Talebe Cemiyeti’nin yönetim kurulunda sekreterdim o sıralar... Elmalı’ya gitmek üzere bir ekip kuruldu. Kravatlı, tıraşlı, elimizde daktilo, fotoğraf makinesi ve teypile git-

tik Elmalı'ya. Bir bakıma BM heyetine benziyorduk bu halimizle. Tabii biz Ankara'dan yola çıktığımızda çoktan haber ulaşmıştı Antalya ve Elmalı'ya. Çünkü içimizde şimdi ismini anmak istemediğim bir arkadaşımız polis çıktı. O da kendi işini yapıyordu neticede... Antalya üzerinden Elmalı'ya ulaştık. O gün, görev yaptıkları okullardan sürgün edilen öğretmenler için Antalya'da Cumhuriyet Meydanı'nda TÖS Başkanı Fakir Baykurt'un bir mitingi vardı. Mitingde Mustafa Ekmekçi de vardı. Baykurt'un notlarını tutuyordu. Önce mitinge katıldık sonra Elmalı'ya gittik.

Elmalı'ya ulaşınca askerlik şubesi başkanı çağırdı bizi. Baktı ki biraz ciddi geliyoruz ve eksiği noksanı olan bir grup da değiliz, bize kahve ısmarladı. Bizim tavrımızı da görünce daha önceki gruba uygulanan askerlik yoklamasıyla korkutma davranışından vazgeçildi. Ağalar bize bir ziyafet hazırlamışlar ve bizimle görüşmek istiyorlar. Oturduk, konuştuk ve her iki tarafın ağzından olayları dinledik. Hatta Subaşlar'dan birinin yanında bir adam vardı, ağaya yağcılık olsun diye söze karışarak; 'yalan söylersek Allah adamın gözünü kör eder' dedi. Ama bunu söyleyen adamın bir gözü kördü! Bizden önce Ecevit de gitmişti Elmalı'ya. Ecevit gittiği zaman bölgedeki ağalar toprakları tel örgülerle çevirmişler. Ecevit de bu duruma Berlin Duvarı benzetmesi yapmıştı. O dönemler Ecevit'in köylülerden yana çok net bir duruşu vardı. Aslında bütün bu ayrıntıları yayınladığımız *Koruk Dergisi* vardı Ziraat Fakültesi'nde çıkardığımız. 12 Mart'ta evim talan edildi ve bu dergiler şimdi yok. O döneme ait afişler, dergiler hepsi gitti. Şimdi düşünüyorum da 42 yıl geçmiş üzerinden. Elmalı benim kişisel olarak ilk ciddi çalışmamdı..."

ECEVİT'İN 'TOPRAK İŞLEYENİN, SU KULLANANIN' SLOGANI ELMALI'DAN ÇIKIYOR

Timur Erkman'ın aktardığı ve fotoğrafını çekerek belgelediği Bülent Ecevit'in 'utanç duvarı' benzetmesini Elmalı'da o dönemin tanıklarına sordüğümüzda, bu cümleleri pek anımsamıyorlar. Ancak Ecevit'in daha ünlü olan ve o yıllarda adeta slogan haline gelen başka bir sözünü hatırlatıyorlar. O dönemde İstanbul Üniversitesi'nde arkeoloji eğitimi alan Elmalılı arkeolog Ünsal Özçakır ve ilerleyen yıllarda köylülerin avukatlığını yapan hukuk öğrencisi Cengiz Baldıroğlu, Ecevit'in Elmalı'da yaptığı konuşmayı dün gibi anımsıyorlar. Avukat Cengiz Baldıroğlu, Elmalı'da halka hitap eden Ecevit'in 'toprak işleyen su kullananın' sözlerini ilk kez burada dile getirdiğini söylüyor. Ünsal Özçakır ise, bu sözleri ilk duyduğunda, 'büyük bir laf etti bu adam' dediğini ancak daha sonra *Varıdat*'ı okuyunca bu sözlerin yüzlerce yıl önce Şeyh Bedrettin tarafından söylendiğini vurguluyor. Baldıroğlu ise Ecevit'in bu ünlü konuşmasının ardından yaşananları da şöyle aktarıyor: "Ecevit'in ardından, aynı meydana aynı kürsüde Süleyman Demirel de bir konuşma yaptı. Demirel, 'Eyy köylüler, çulunuzu çaputunuzu toplayın göç

başladı. Toprak işleyenin su kullananın dedi Ecevit. Ecevit sizi buradan sürecek' diye çok ünlü bir konuşma yaptı.”

Hasan Subaşı ise Ecevit'in Elmalı'dan çıkan sloganının geniş yankı bulduğu o günleri şu sözlerle anlatıyor: “O yıllarda ağalık ve toprak sahipliği bir nevi gasp sayılırdı. Türkiye'deki sol ve aşırı sol fraksiyonlarda; 'bu düzen değişecektir, hatta Türkiye'de rejim değişecek, ağalık düzeni değişecektir, toprak reformu olacaktır. Hatta toprak reformuna bile gerek yoktur. Toprak işleyenin su kullananındır' görüşlerinin en yoğun olduğu yıllardır...”

AP'NİN 'SAHTE REFORMCULAR' PROPAGANDASI

AP'nin 1979'da bastırıldığı “Halk Partisi Köylüyü Soydurmuş Hizmetleri Durdurmuştur” başlıklı propaganda kitapçığında Ecevit'e ağır sözlerle yüklenilecek, “Toprak işleyenin, su kullananın sloganı ile köylüyü kışkırtan, 'doğa yasasından' bahisle kanunsuzluğu teşvik eden, Elmalı'da, Göllüce'de, Atalan'da toprak işgallerini teşvik eden Halk Partisi muhalefet yıllarında dilinden düşürmediği toprak reformunu hiç ağzına almaz olmuştur. Bu sahte reformcular köylüye bir karış toprak vermemişlerdir” cümleleriyle anılan Elmalı olayları Demirel'in propaganda aracı haline gelecektir.

ODTÜ ÖĞRENCİLERİ TAŞ YAĞMURUNA TUTULUYOR

Siyasi atışmalarla sürüp giden tartışmalar sırasında bir gün o hiç beklenmeyen olay meydana gelir. 26 Mayıs 1968 günü köylülere destek vermek için Bayralar köyüne giden ODTÜ'lü öğrenciler beklemedikleri bir durumla karşılaşılır. Bazı köylüler öğrencileri köye sokmak istemezler ve çıkan olaylarda öğrencilerin bir bölümü yaralanır. Ünsal Özçakır, Elmalı'ya gelen öğrencilerin ilçe içinde de taşlandığını aktarıyor. Esnaftan bazılarının taşkınlık yapan ilçe halkına karşı çıktığını söylüyor. Cengiz Balıroğlu ise “biz o günlerde okuldaydık, Elmalı'da olsaydık buna izin vermezdik” diyor. ODTÜ öğrencilerine saldırı yapıldığını duyan Beyler köyü Muhtarı Halil Tak, “olayı duyar duymaz, yaba, kürek, tırmık elimize ne geçtiyse traktörlere doluşup öğrencilere saldıranları bulmak için Elmalı'ya gittik. Elmalı sokaklarında saldırganları aradık bir süre ama hepsi dağılmışlardı” diye anlatıyor bu saldırıyı. O günlerde Elmalı otogarında yolcu taşımacılığı yapan ve bugün 80 yaşında olan Yusuf Karacaoğlu, öğrencilerin otobüslerinin taşlanmasını şöyle aktarıyor: “O gün üç otobüs dolusu öğrenci geldi Elmalı'ya.

Köylülere destek vermek için gelmişler ama birkaç gün önceden ağalar hazırlık yapmışlar, halkı yanlış yönlendirmişler. Esnafın bir kısmı öğrencilerin otobüslerini taş yağmuruna tuttu. Bir tanesi kaldırım taşıını almış elini havaya kaldırmış atacaktı ki elini tutup, ‘yapmayın, milli servet, yazıktır!’ diye bağırdım. Ama pek yararı olmadı. ‘Komünistler Moskova’ya’ diye bağınyorlardı öğrencilere.”

Halil Tak, ‘öğrenciler kırık dökük otobüslerle geri gönderildi’ diye anlatıyor sonrasında yaşananları.

OSMANLI’DAN CUMHURİYET’E SOSYAL STATÜLERİYLE BİRLİKTE İNTİKAL EDEN KÖYLÜLER...

Elmalı’da yaşanan toprak savaşı ülke siyasetine damgasını vuruyor, bir yanda dönemin ünlü hukuk adamları diğer yanda bölge ağaları, on binlerce dönüm verimli toprak için adeta diplomasi trafiği yürütüyordu. Ünlü hukukçu Muammer Aksoy Ankara’da, CHP Isparta Milletvekili Tahsin Argun da Elmalı’da köylüler adına davayı takip ederler. Bu davalar süresinde kısmi felç geçiren Tahsin Argun, bayrağı Elmalılı genç Avukat Cengiz Baldıroğlu’na devreder. Dava 1979’da köylüler lehine sonuçlansa da ağaların temyize götürdüğü dava 12 Eylül sonrasına kadar devam edecektir. Elmalı olaylarının perde arkasında yaşanan süreç aslında genç Türkiye Cumhuriyeti’nin Osmanlı’dan devraldığı toplumsal yapıyı da çok net biçimde özetler nitelikte. Toprak reformunun bir türlü gerçekleştirilememesinin nedenlerini de içinde barındıran bu süreçle ilgili Muzaffer İlhan Erdost şu tespitite bulunuyor:

“İmparatorlukta mülkiyeti devlete ait olan miri toprağı tasarruf eden köylü, Cumhuriyette tasarrufunda bulunduğı toprağın sahibi olmuştur. Buna karşılık, mülk tımarları ve dolayısıyla mülk toprakları ortakçılıkla işleyen köylü, Cumhuriyette de, mülk sahibinin ortakçısı olarak kalacaktır. Basına ‘toprak işgalcisi’ olarak geçen, gerçekte toprağı elinden alınan köylülerin, sipahi ve vakıf tımarların daimi ve irsi kiracısı olan köylülerin çocukları olduğı açıktır. Çünkü mülk tımarların ortakçı köylüleri, Cumhuriyete, büyük toprak mülklerle birlikte ortakçı olarak, yani feodal statüleriyle intikal etmişlerdi.”¹

KÖYLÜLERİN AVUKATI CENGİZ BALDIROĞLU ANLATIYOR...

‘Subaşı’lar, 1937’de Avlan Gölü’nün tamamını kendilerine yazdırmış...’

¹ Muzaffer İlhan Erdost, *Asya Üretim Tarzı ve Osmanlı İmparatorluğunda Mülkiyet İlişkileri*, Onur Yayınları, Ankara 2005.

Yıllarca sürecek olan Elmalı köylülerinin toprak davalarıyla ilgili bugüne kadar bilinmeyen birçok ayrıntıyı da açıklığa kavuşturan köylülerin avukatı Cengiz Baldıroğlu, bu süreci ‘sebepsiz zenginleşmek’ olarak tanımlıyor. Elmalı’da görüştüğümüz Avukat Cengiz Baldıroğlu, ağaların dağları ve gölleri sahiplenmeleriyle başlayan, köylülerin toprak işgaliyle süren ve neredeyse yarım yüzyıla yayılan hukuk mücadelesiyle keşmekeşe dönen Elmalı Olaylarının hukuki sürecini anlattı:

“Elmalı’daki toprak davalarının başlangıcında ağaların tezi ‘bu topraklar bizim’ şeklinde. Elimizdeki belge de şu diyorlar. Aslında olayın özü şu: 1937 ve 38 yıllarında, Türkiye Cumhuriyeti devleti, kendi topraklarında kimlerin zilliyet ettiğini, kimin nerede oturduğunu belirlemek için ‘yoklama kaydı’ adında bir kayıt yaptırdı. Bu yoklama kaydından sonra da köylülerimiz ‘hakkı karar’ adı verilen tapulara sahip olur. Hakkı kararın anlamı; ilçelerde kaymakam, mal müdürü ve tapu sicil muhafızından oluşan bir komisyon kurulur. Bu komisyona geliyorsun, istediğin hududu yazdırıyorsun, şurası benimdir diyorsun. Dilekçe verip yazdırıyorsun. Mesela Elmalı’nın tamamını... Bunu komisyon inceliyor, ‘burası senin yerin değil’ diyebiliyor... Bu dönemde herkes yazdırmış arazileri. Subaşılar da Avlan Gölü’nün tamamını kendilerine yazdırmış. Şimdi söyleyeceklerimi iyi anlarsanız davanın özü çözümlür. Çünkü biz davayı buradan kazandık...”

Subaşılar, ‘göl bize ait’ demişler. Hudutları yazdırmışlar, ‘buralar bize aittir’ diye müracaat etmişler. Komisyon müracaatı incelemiş. Üç kişi var dedik ya, bunlardan tapu sicil muhafızı; ‘Subaşızadelerin gösterdiği hudutlar, Devlete ait Avlan Gölü ile bir kısım Bülbülzadeler arazisini içerisine aldığından, tarafımdan onaylanmamıştır, itiraz ediyorum’ diyerek itiraz şerhi koymuş. Namuslu bir adammış. Açık ve net bir itiraz şerhi koymuş. Bunun ardından Subaşızadeler bir çıkış yolu bulalım diye, o zamanki hukuk izleğine göre, Antalya İl Genel Meclisi’ne müracaat ederek bu itirazın kaldırılmasını istemişler. İl Genel Meclisi de bu şerhi görünce, demiş ki, ‘her ne kadar gösterilen hudutlar devlete ait Avlan Gölü ile bir kısım Bülbülzadeler arazisini kapsamışsa da, tarafımızdan muvakkaten onaylanmıştır’ demiş. Muvakkaten onay olmaz. Ya vardır ya yoktur. Muğlâk, geçici bir ifadeyle Subaşılarının gönlünü hoş etmişler.

Şimdi biz elimizde bu belgeyle mahkemede savunma yapacağız. Davanın seyri içinde bu belgeleri ortaya koyarak şunu savunduk: Bu topraklar devlet tarafından kurutuldu, devlete ait bir gölün bakiyesi olan bu topraklar, o zamanın yasasına göre kim imar ve ihya ederse tevzi komisyonu geldiğinde imar ve ihya edenin zilliyetine verir. Köylüler de bir kısım arazileri ihya ettiler, baktılar onardılar. Ağaların Karamık köyünde iki yüz dönümlük tapusu var aslında. O yıllarda Elmalı’da davaya bakan hakim, 1979’da ‘iki yüz dönümlük toprakların dışındaki topraklar göldür, göl bakiyesi topraklar da hazinenindir’ diye karar verdi. Devletin ve köylülerin lehine olan bu kararın ardından 12 Eylül Darbesi oldu. Elmalı’da hakimlik yapmış iki tane ağabeyimiz vardır bizim. Biri İbrahim Güroğlu, ‘trak’ namıyla anılırdı. Diğeri de bizim buradan müftü efendinin damadı, Burhanettin İkiz. Bu iki hakim, Yargıtay’da farklı dairelerde

görevliydi. Bu davaya bakacak olan ise 7. Hukuk Dairesi'ydi. Kenan Evren'e bu iki hakimin görev yerlerini değiştirterek, 7. Hukuk Dairesi'ne atanmalarını sağladılar. Ardından bunlar 7. Hukuk Dairesi olarak bir karar ihdas ettiler. Dediler ki, 'Çağılılıburun ile Bodelya Burnu arasından geçen doğu-batı istikametindeki doğrunun güneyi göldür, kuzeyi taşkın alandır. Kuzeyi taşkın alan olunca zilliyetlik de iktisap olunmaz' anlamında bir karar verdiler.

Bu karardan sonra köylüler de soğudular. Biz de davayı sürdürme gereğini görmedik. Köylüler, 'Kenan Paşa geldi, bunlar oraya kuvvetli adamlarını getirdiler. Çıkış yolu yok, tıkanık' dediler. Ümidi kestiler. Aslında ağaların mülkiyeti kazanmalarını gerektirecek hukuki bir belgeleri yok. İki yüz dönüm tapuları var, bunun dışında hakkı karardan muvakkaten onaylı dedikleri alanlar var. Bunlar bu arada miras taksimleri yaptılar. Ağalar miras paylarına göre bu taşkın alanları da hak ettiler. Çoğunu sattılar. Elinde kalanların bir kısmı bağ bir kısmı bahçe oldu. Avlan gölü civarında gördüğünüz araziler bunlardır. Yaklaşık 6 - 7 bin dönümlük bir alan sonuçta ağaların oldu. Bunlara biz hukuk tabiriyle 'haksız iktisap' diyoruz. Yeni tabirle 'sebepsiz zenginleşme'. Sebep yok, haksızlık var. Yani haksızlıkla, devlete ait olan, senin benim hakkımı almış oluyorlar. Bir de Hazine Avukatı Mehmet Soydaş Bey vardı. O da Hazine adına çok mücadele verdi, hakkımı teslim edelim. Tabii onlar da savunma yaparken korku içerisindeydi. 'Beni Antalya'dan sürerler' endişesi içindeydiler. Dertleşirdik arada..."

BU AĞAÇLARI HANGİ DEDEDEN DİKTİ CELAL AMCA?

Avukat Cengiz Baldıroğlu'nun yaşamı neredeyse Elmalı davalarıyla paralel ilerlemiş. Davalarda karşı karşıya geldiği Subaşı ailesinin birçok ferdiyle dost olmuşlar adeta. Bizimle görüşmeye gelmeden önce Hasan Subaşı ile bir cenazede karşılaştıklarını ayaküstü hoş beş ettiklerini söylüyor. 'İnsan olarak çok iyidir Hasan Bey' diyor. Sonra davalar süresince yapılan onlarca keşiften birinde yaşadıklarını şöyle aktarıyor: "İsmet Paşa iktidara geldikten sonra Çığlıkara Ormanları'nı Subaşı ailesinin elinden alıp devletleştirmiş... Hiç unutmam, Hasan Subaşı'nın babası Celal amca, Allah rahmet eylesin, meslektaşımız ve üstadımızdı... Ankara'da kendilerini savunacaklar... Bir gün keşif için Avlan Gölü'ne gittik. Avlan'ın üstü Çığlıkara Ormanları... Celal Subaşı orada hakime, 'Hakim Bey, işte burası bize ait ormanlarımızdı' dedi. Ben de 'Celal amca, hangi deden dikti bu ağaçları' dedim. Ben böyle söyleyince 'kapatalım bu konuyu' dedi."

HASAN SUBAŞI

Subaşı ailesinin ünlü isimlerinden biri olan Hasan Subaşı, babası Celal Subaşı'nın ardından davalarda aileyi savunan avukat. 1989-1999 yılları arasında Antalya Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nı yürüten

Subaşı, bir dönem DYP'nin lider adayı olarak da gündeme gelen bir siyasetçi. Bugün zamanının büyük bölümünü olayların yaşandığı Avlan Gölü yakınındaki Bayralar köyünde geçiren Hasan Subaşı, Elmalı olaylarıyla ilgili sorularımızı yanıtladı. Subaşı, aileye ait olan 1323 tarih ve 189 numaralı tapuların Osmanlı döneminden geldiğini söylüyor. “Defter-i Hakani tapularıdır bunlar” diyor. Cumhuriyet döneminde de bu tapuların atadan aileye intikal ettiğini belirtiyor ve söz konusu tapunun 10 bin dönümlük kısmının çevrelediği alanda sedir ormanlarının da bulunduğunu belirtiyor. Hasan Subaşı, Elmalı olaylarıyla ilgili süreci şöyle anlattı:

“Subaşı ailesine ait tapulardan birinin kapsadığı alan, Karamık ormanlarını çevirip, Avlan Gölü'ne sınır olan Sariağaç Deresi'ne dayanır. Diğeri de kuzey ve güney sınırında çakışan Çardakdibi dediğimiz sınırla kesişen Bucak tapusudur. Sariağaç deresi, Avlan Gölü'nün bugünkü tanımlanan alanının neredeyse ortalarına gelmektedir. Bucak çiftliğindeki koca düden sınırı da, Avlan Gölü'nün diğer kenarındaki orta noktasına gelmektedir. Yani bizim tapularımız bugünkü tanımlanan Avlan Gölü'nün önemli kısmını çevirmektedir. Bucak çiftliği bir asırdan fazladır Subaşılar ailesine aittir ve satın alma yoluyla alınmış bir tapudur. Bu tapu da 3 bin dönümü aşkın araziye çevirdikten sonra Bucak Ormanları'na, belki de sizin söylediğiniz Çığlıkara ormanlarını da çevirip Avlan Gölü'ne dayanan bir tapu kaydıdır. Bu iki tapu kaydı ormanları da çevirmesi nedeniyle yıllar önce orman idaresiyle de sorunlar yaşanmış ve kesinleşmiş dava kararlarıyla Cumhuriyet dönemi başlarında aileye ait olduğu hiçbir ihtilafa neden olmayacak şekilde kesinleşmiştir. Bu yönde mahkeme kararları var. Cumhuriyetin ilk yıllarındaki mahkeme kararlarıyla orman sınırları kesin hale getirilmiştir. Çığlıkara ormanları da 1940'lı yıllarda İsmet İnönü döneminde kamulaştırılmış. Bu nedenle ormanlarla ilgili ihtilaf kalmadı. Arazilerle ilgili zaman zaman ihtilaf çıkmışsa da, 1950'li ve 60'lı yıllarda idare, Karamık tapumuzdaki Sariağaç Deresi'yle, Bucak tapumuzdaki koca düdeni birleştirip ‘hattı müstakim’ (doğru hat) tabirini kullanarak işin içinden çıkmıştır. Kaymakamlık ve Danıştay bu iki sınırı birleştirip bu şekilde karar vermişlerdir. Yani Subaşıların Karamık çiftliği ve Bucak çiftliğinin Avlan Gölü'ne dayandığı iki noktayı birleştirmek suretiyle ihtilafları önlemiştir idare.

Karamık'daki Sariağaç Deresi ve Bucak çiftliğindeki koca düdeni kadar ailenin kullandığı arazilerin bütün vergi kayıtları da 1937'de kayda bağlanmış. Bunlar, hem tapu sınırlarının geldiği noktadır, hem de ailenin kullandığı arazilerdir. Fakat 1960'lı yıllarda arazi ihtilafları ve kadaströ tespitlerinin başladığı dönemde bir takım tahriklerle bütün ortakçı köylülerimiz tarafından, ailenin biraz önce bahsettiğim, neredeyse 15 bin dönüme yakın arazisi tümüyle işgal edilmiştir. ‘Toprak reformu yapılmalıdır, ağalık düzeni yıkılmalıdır. Toprak işleyenin, su kullananın’ gibi sloganlarla yapılan çalışmaların yoğun olduğu yıllardır bu yıllar. Türkiye’de düzen değiştirme çabalarının, haklının haksızın birbirine karıştığı yıllardır. O dönemde başlayan küçük işgallerde

kaymakamlığın ‘men müessesesi’ çalıştırılarak idari kararlar verilmiştir. Subaşılar ailesinin hukuk dışında asla bir tasarrufu olmamıştır. Ancak kaymakamlık kararlarına, yani men kararlarına dayanarak çözüm aranmıştır. Men kararları da biraz önce sözünü ettiğim bizim tapularda düz hat çekmek suretiyle kaymakamlık çözüm bulmuştur. Nedir o çözüm? ‘Bu tapuların kuzeyi Subaşılarıdır, güneyi Avlan Gölü’dür’ demek suretiyle çözüm bulmuşlardır. Çünkü Avlan Gölü bazen bin dönüm, bazen üç bin dönüm, bazen de 5-6 bin dönüme çıkmaktadır. Tapu sınırlarımızda da Avlan Gölü gösterdiği için sorun buradan çıkmakta. Avlan zaman zaman Karagöle birleşmiştir taşkınlar sırasında. Yani değişken bir göldür. Böyle olması da işgalcilere ve karşı iddiaya ciddi avantaj sağlamıştır.

Subaşı ailesi, arazilerini de atadan beri yani yüzlerce yıl önce kendi kurdurdukları Karamık ve Yazı köylülerine ortakçılığa yarıcı olarak vermektedir. Zaten bu araziler ortakçı sıfatıyla köylülerin. Yani topraklara hemen el koymak kolaydır. Karşı cephe için birinci uygun koşul budur. Subaşıların emanet ettiği toprakları işgal etmek zor değildir. İkincisi Subaşılar ailesinin doğudaki gibi aşiret gücü, silahlı gücü yoktur. Kaba kuvvet kullanabilecek yapıda değil aile. Siyasi irade ve partiler neredeyse tamamen arkasındadır bu olayların. Subaşılar ailesi yalnız bir ailedir. Şimdi bu hazırlıklar yapıldıktan sonra Elmalı uygun alan seçildi ve bunlar başladı. Babamın yaşlılığını ve yorgunluğunu bildiğim için ben de hukuk eğitimini seçtim ve davalara dahil oldum. 15 yıl kadar ben ilgilendim davalarla, benden önceki 15 yılda babam ilgilieniyordu. Demek ki biz iki kuşak 30-35 yılda davaları sonuçlandırdık. 1980’li yıllarda son kararları almaya başladık. Hem Karamık tapumuz, hem de Bucak tapumuza çok sahil, çok sağlıklı, yüzlerce yıldır hem Osmanlı döneminden gelen hem de Cumhuriyet döneminde muntazam tedavül gören tapular olduğu eski yargı kararları, eski mahkeme kararları olduğu şekliyle son kararları aldık ve davaları bitirdik.”

Öğrenciler Devrim İddiasındaydı!

Hasan Subaşı’na, o yıllarda alınan men kararlarının, katiplik yaparken kaymakam olarak atanan Süleyman Yürek’e aldırıldığına dair öğrencilerin raporlarında geçen iddiaları soruyoruz. Subaşı bu iddiaları şöyle yanıtlıyor:

“Süleyman Yürek kaymakam değildi ki, katipti. Öldü gitti. Olaylarla hiç ilgisi olmayan, olayların temelinde olmayan bir insan. Ama Türkiye’de Danıştay ve kaymakamlık kararlarının bile geçerliliğini yitirdiği bir dönemde Süleyman Yürek’in kararlarının hiçbir anlamı yoktur. Subaşıların yalnız kaldığı bir olayda onlara bir katip yardım etmiş demenin hiçbir mantıklı tarafı yoktur. Ama o olaylar başka türlü sonuçlansa Türkiye başka bir yerde olurdu demektir. O günkü işgaller eğer haklı durumda olsaydı Türkiye’de başka bir rejim de olabilirdi bugün. Öğrencilerin raporlarının yanında o zamanki devletin, MİT’in raporları da vardır ve çok farklı şeyler yazar o raporlar. 1960’lı yıllardaki öğrenci hareketleri devrim iddiasında değil miydi? Bu toprak işgalleri sırasında kırsal alanda istenilen sonuç alınmayınca, hareket liselere ve üniversitelere

sıçradı. Maalesef orada silah tutmaya başladılar ve silahlı mücadele başladı. Ama biz çok soğukkanlı davrandık, hatta zaman zaman arazilerimizin işgallerine bile müsaade ederek, geri çekilerek olayları germeden yıllarca sabırla hukuk mücadelesi verdik. Köylüler de sağduyulu davranmasaydı üniversitelerden önce kırsal alanda kan dökülürdü. Ya da istenilen devrimi gerçekleştirme yolunda daha da çok kan dökülürdü. Kır gerillacılığı tabiri de o yıllarda çıkmıştır. Bir nevi köylüler kır gerillası olsun diye uğraşmıştır. Ama olmanınca, ailenin sağduyusu ve sabrımız, hoşgörümüz ve hukuk mücadelesiyle bu çok sağduyulu atlatılmıştır. Biz bu sürecin bittiğine memnun olduk. Sonra benim belediye başkanlığım dönemi başlamıştır.”

Hasan Subaşı'na, kendi kuşağından sayılan ve o yıllarda Elmalı'ya gelen öğrencilerin arasında tanıdığı olup olmadığını soruyoruz. Celal Doğan'ın ileriki yıllarda yakın dostu olduğunu söylüyor ve “O zamanlar bu devrime inanmış insanlardı” diye anlatıyor. “Gülay Göktürk'ü severim, o da beni tanır, fikirlerimi bilir. Birçok fikrimizde benzeşiriz. Gülay Göktürk'ü çok dikkatle okurum ve ben de Türkiye'nin demokratikleşmesi konusunda yazılar yazmışımdır. Daha önce hiç aklıma gelmemişti ama o da o zamanlar devrimci gençlerin içindeydi ama bugün fikirlerimizin aynı yerde örtüşmesi de çok ilginç. O günkü Ahmet Altan gibi Gülay Göktürk gibi insanlarla bugün aynı şeyleri düşünüp yazan bir insanım.”

ELMALI'NIN KAN VE BARUT KOKAN GEÇMİŞİ

Elmalı olaylarına ilişkin yapılan çalışmaları anlatan dönemin öğrencilerinden Ercan Enç, bölgedeki yapıyı 42 yıl önce kaleme aldığı incelemede çarpıcı biçimde aktaracaktır:

“Birinci Dünya Savaşı öncesinden başlayıp çeşitli biçimler alarak günümüze dek gelen bir toprak sorunu var Elmalı'nın. Bayralar, Beyler, Karamık, Taşağıl köylerinde salt bir biçimde ortaya çıkan ağa-köylü çatışması var Antalya'nın Elmalı'sında. Bir toprak sorunu var dedik Elmalı'nın, aslında sorun sadece Elmalı'nın değil fakat Türkiye'nin sorunu, %75'i köylerde yaşayan bir ulusun yarı feodal bir ortamdan çıkıp çağdaş düzeye erişme sorunu. Kan, ateş, barut kokan bir geçmişi var 1964 olaylarının. Olayların başlangıcından günümüze dek geçirdiği aşamaları belgeleriyle birlikte hazırlamakta olduğumuz bir kitapta anlatacağız. Biz burada sadece bir sorunun, Elmalı'da jandarma komutanından kaymakam vekiline, ODTÜ'de bazı öğretim üyelerinden öğrencilerine kadar çeşitli kimselerin zihinlerini meşgul eden sorunun, “ODTÜ öğrencisinin Elmalı'da işi ne?” sorusunun cevabını daha doğrusu ODTÜ öğrencisinin Elmalı'yla ilişkisini ve bu ilişkinin nedenini açıklamaya çalışacağız. Türkiye'nin bin bir örneğinden biri olan Elmalı olaylarını kısaca anlatmakta fayda var, üniversite öğrencisiyle Elmalı köylerinin ilişkisini açıklamakta. Olaylar 1964 senesinde kadastronun köylerde çalışmaya başlamasıyla yeniden kıvılcımlaşıyor. Ağa artık makineli tarıma geçmiştir, elindeki imkanlarla

daha binlerce dönümü ekebilme ve yüz binlerce lira fazla kazanma olanağı geçirmiştir eline, o halde ağa ne yapacaktı? Ağa da yapması gereken şeyi yapıyor, 40-50 yıldan beri köylülerin zilliyetinde olan toprakları işgal ediyor, eder ya. Türkiye de, iddia edildiğine göre, bir hukuk devleti. Bir hukuk devletinde, halkın haklarını korumakla görevli, valisi var, kaymakamı var, jandarma kumandanı var, hakimi var. Antalya'da yok mu bunlar? Var tabii, ama kim köylüden yana (ağa menfaatine karşıt) çıkmışsa değiştirilmiş hepsi, valisinden kaymakamına, jandarma komutanından hakimine kadar. Salt ağadan yana bir mekanizma kurulmuş Antalya'da, Antalya'nın Elmalı'sında. Jandarmayı dikmişler köylünün karşısına, köylülerin bir yıllık emekleri çıkarılan men-i müdahale kararlarıyla ellerinden alınmış, binlerce köylü açlığa terkedilmiş. (...) Bir de Elmalı'daki toprak dağılımı var. Sadece şu dört köydeki toprak dağılımına bakmak ağa-köylü çatışmasının nedenine yeteri kadar ışık tutar.

Beyler Köyü - Köy arazisi 15 bin dönüm, 50 hane, sadece beş hanenin yüzer dönüm toprağı var. 14 bin 500 dönüm ise ağanın.

Karamık Köyü - Ekilebilir durumda 16 bin dönüm, 60 hane, 45 hane topraksız, 10 hanenin 10 - 15 dönüm, beş hanenin 50-100 dönüm, 15 bin dönüm ise ağanın.

Taşagıl Köyü - Toprak 70 bin dönüm, ekilen 30 bin dönüm, 350 hane 76 hane topraksız, 265 hane 10 - 50 dönüm, 6 hane 50 - 200, 2 hane 200 - 250, bir hane 300 dönüm. 18 bin dönüm ise ağanın.

Bayralar Köyü - Toprak 30 bin dönüm, 236 hane, 83 hane topraksız, 130 hane 5 - 10 dönüm, 23 hane 20-25 dönüm, 28 bin dönüm ise ağanın.

Ne diyelim, Türkiye'de dağıtılacak toprak yoktur diyenlere ithaf olunur. Türkiye'deki toprak dağılımı, ulusal gelir dağılımı, eğitim durumu kısaca Türk ulusunun yaşam düzeyi, Devlet İstatistik Enstitüsü resmi göstergelerine göre korkunç bir eşitsizlik ve yirminci yüzyıl ölçülerinin çok ve çok altında. Gerçi rakamların gösterdiği gerçek korkunç ama daha korkuncu bu rakamlar değil, gözle görünen halkın yaşam şekli.

Yirmi birinci yüzyıla hazırlanan geri kalmış dünya halkları kurtuluşlarını evrensel görüş içerisinde salt milliyetçilikle görüyorlar. Bu milliyetçilik anlayışı kısaca; geri kalmış bir ulusun maddi kaynaklarının sadece o toplum tarafından ve toplum içerisinde bu kaynaklardan eşit surette faydalanılarak, halkın yaşama düzeyinin toptan yükselmesi ve her ferdin kendine düşen görevi bu yaklaşım açısından ele alarak yerine getirmesi olarak tanımlanıyor. Türkiye geri kalmış bir ülke ve ODTÜ öğrencisi de % 60'ı okuma yazma bile bilmeyen halkın rızından keserek okuttuğu bir ulusun üniversite öğrencisi, sorumluluğunu bilen, ülkesinin geri bırakılmışlığının nedenini kavramış, ülkesini ve ülkesi toprakları üzerinde yaşayan yığınları seven bir üniversite öğrencisi ve işin en önemli tarafı halkının kurtuluş yolunu bilen, yöntemi çizmiş bir üniversite öğrencisi. Böyle bir üniversite öğrencisinin halkını daha iyi tanımak ve ona gerçekleri anlatmak istemesi ve bunun için de Anadolu'nun uçsuz bucaksız ovalarına, yaylarına dağılmasından daha doğal bir şey olamaz. Esasında hakim güçlerin kuşkusu ve korkusu üniversite öğrencilerinin köylere gitmesi onlarla kaynaşması değil emekçi halk yığınlarının gittikçe artan uyanışı ve birbirinden kopmaz bir birleşmeye gitmesidir. Evet, Türk Halkı artık

kıpırdanmaya başladı. Bu kıpırdanıştan bu denli ürkenlerin, halkın emeğinin bilincine tam anlamıyla vardığı zaman ne gibi bir tutum takınacakları merak konusudur.

Türk Halkı da artık yirmi birinci yüzyıl hazırlıklarına başlamıştır. Artık önemli olan halktan yana olmak değil, halkın kendisi olmaktır.”

42 yıl önce Elmalı’ya öğrenci olarak gelen ve bu tespitleri yapan Ercan Enç, bugün Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi’nde sosyal bilimler profesörü olarak öğrenci yetiştiriyor. 1965’te ODTÜ Sosyalist Fikir Kulübü’nün kurucularından biri olan Enç, Elmalı olaylarıyla ilgili bu gün neler anımsadığını sorduğumuzda o günleri şöyle anlattı:

“Elmalı’ya ilk giden grubun içindeydik. Elmalı’dan jandarmalar geldi bizi köylerden alarak askerlik yoklaması gerekçesiyle şubeye götürdüler. Adını şimdi anımsayamadığım bir komutan “Çocuklar burada havalar erkenden soğur, sizin için iyi olmaz. En iyisi otobüse binip Elmalı’ya terk edin” dedi. O dönem köylülerle buluştuk, kaynaştık. Köylüler bizi bağrılarına bastılar. Oradaki kadınların doğal konuşmaları bizim çok dikkatimizi çekmişti. Bir köylü kadın bir şeyler anlatıyordu, erkeklerden biri duymadı kadının ne söylediğini. ‘Duymadım, anlamadım ne dediğini’ dedi kadına. Bunun üzerine kadın, o toplantının ortasında ‘kulağına eşeğin si... mi kaçtı!?’ dedi adama. O kadar doğal bir şekilde konuşuyorlardı ki, biz kırsal alana ilk defa giden öğrenciler olarak çok şaşırmiştık. İstanbul’dan gelen öğrenciler de vardı Elmalı’da. Deniz Gezmiş ile ilk defa Elmalı’nın bir köyünde karşılaştık. Ama şimdi bu köyün adını anımsamıyorum. Çok kısa süreli bir geçiş esnasında. Zaten fazla kalmamışlar Elmalı’da. O dönem Seçkin İnceefe, Hayri Eroğlu ve başka bir arkadaşla birlikte bizim dördümüzün Elmalı askerlik şubesinin önünde çekilmiş fotoğraflarımız var.

Biz o yıllarda devletin üniversitelerinde okuyorduk ve bu üniversiteler halkın vergileriyle finanse ediliyordu. Bu finansmanda katkısı bulunan yüz binlerce ailenin kendi çocuğunu üniversitede okutma imkanı yok. Ben burada kendi öğrencilerime de anlatırken hep devlet devlet diyoruz. Devlet dediğin halkın parasıyla ayakta duruyor. Sonuçta bu toplumun yarattığı olanaklarla eğitimimizi yapıyorduk. O dönemlerdeki durumumuzun daha iyi olduğunu düşünüyorum. Toplumsal tepki şu anda parçalanmış durumda. 12 Eylül’den sonra ‘derneklerin birden fazla amacı olamaz’ şeklinde düzenlemeler yapıldı. Günümüzde iktidarlar toplumun haberi bile olmadan küresel şirketlerle pazarlıklar yapıyorlar.”

Prof. Dr. Ercan Enç, Elmalı olayları sırasında Mehmet Ali Aybar’ın İşçi Partili öğrencileri Ankara’ya geriye çağırdığını anımsatıyor ve bu durumun sonraki dönemde ortaya çıkan siyasi ayrışmaların da zemini hazırladığını söylüyor. Sinan Cemgil’in Elmalı’da yaşanan kargaşa sırasında tutuklanan öğrencilerin arasından kurtularak, Müfit Özdeş’le birlikte yürüyerek Kaş’a geldikleri, buradan da sahil yolunu kullanarak Antalya’ya gittiklerini daha sonra da Ankara’ya döndükleri biliniyor. Elmalı olayları sırasında bölgeye gelerek köylülere destek veren Sinan

Cemgil'in biyografisini yazan Turan Feyzioğlu da Cemgil'in Elmalı köylülerini ziyaretinin Türkiye İşçi Partisi (TİP) Genel Merkezi tarafından tepki ile karşılanması üzerine TİP'ten istifa ettiğini aktarır.

ÖĞRENCİLERDEN MANİFESTO GİBİ AÇIKLAMA

ODTÜÖB, TMTF, ITÜTB, ITÜTOTB, İYTOTB ve diğer öğrenci birlikleri, 26 Eylül 1967 Salı günü ortak bir bildiri yayınlayarak Elmalı olaylarını protesto ederler. Yayınlanan bildiride, dönemin İçişleri Bakanı Faruk Sükan'ın olaylar karşısındaki tutumu sert bir dille eleştirilir ve şu görüşlere yer verilir:

"Elmalı'da 13 gün inceleme yapan gençlik olarak İçişleri Bakanı'nın kamuoyu ile alay edercesine yaptığı açıklamadan sonra biz de bu açıklamayı gerekli gördük. Elmalı olayları sadece bir zabıta olayı değildir. Gücünü büyük topraklardan alan ağalar, öteden beri halkı ezmekte ve sömürmektedirler. Bugün de köylü ile ağa arasındaki toprak anlaşmazlığı, hukuki bir safhadadır. Ağalar, köylülerin zilyetlerindeki toprakları elde etmek için güvenlik kuvvetlerini bir baskı ve zulüm vasıtası olarak kullanmaktadırlar. Faruk Sükan'ın da Elmalı olaylarıyla başından beri ilgilendiği doğrudur, ağaların arzusu ile halka baskı yapılması için.

- 1- Tarafsız Antalya Valisi Şerif Tüten merkeze alınmış, Antalya'ya Adıyaman Valisi Ömer Naci Bozkurt tayin edilmiştir. Yeni vali, köylüye baskı yapanların başı olmuştur.
- 2- Kaymakam Mehmet Tuncer kanunsuz men kararına zorlanmış, sonra 20 gün rapor almak zorunda bırakılmış, sonra da 40 gün mecburi izinle uzaklaştırılmıştır. Yerine, ağaların maşası ortaokul mezunu Tahrirat Katibi Kaymakam Süleyman Yürek tayin edilmiştir.
- 3- Jandarma komutanına 'köylüyü jandarma usulü yıldırması' emredilmiş, sonra komplo ile korkutularak merkeze alınmıştır. Yerine tayin edilen Yüzbaşı Necdet Çavuşçu, halka defalarca küfretmiş, dayak atmış ve devamlı baskıda bulunmuştur. Ayrıca köylünün 2 bin dönüm mısırı jandarma gözcülüğünde ağanın traktörleriyle sürülmüş, anayasaya aykırı olarak bir milyon liralık milli servet mahvedilmiştir.

Elmalı'da, başta köylüler olmak üzere haklıdan yana olan avukat, öğretmen, öğrenci, memur, hakim; istisnasız herkese devamlı baskı yapılmıştır, yapılmaktadır. Şahitleriyle ortadadır bu durum. Ve bugün Sükan alay edercesine bizzat ağalar lehine halkı yıldırma için yolladığı valiyi, baskının yapılp yapılmadığına tetkiken memur ettiğini açıklıyor. Biz, Türk kamuoyunun aldatılmayacağına inanarak diyoruz ki: Türk köylüsü ve Türk gençliği oynanan oyunları bütün oyuncularıyla iyice bilmektedir. Ömer Naci Bozkurt, N. Çavuşçu, bu korkunç oyunda rol sahibidir. Bu ortaklık bozulup düzensiz düzen değiştirilmedikçe Türkiye'nin ve Türk köylüsünün dertleri dinmeyecektir. Ve diyoruz ki;

şerefli Türk köylüsü ve onun gençliği olarak suçluları asla affetmeyeceğiz.”²

YAŞAYANLAR VE TANIK OLANLAR 42 YIL SONRA ANLATIYOR...

Timur Erkman (SBF Öğrencisi - Elmalı'ya İlk Gelen Öğrenci Grubundan)

“Biz ulusal duyguları kuvvetli bir yapıya sahiptik. O yıllarda ülkücü-dinci ayrışması yoktu henüz. Biz 6. Filo'ya hayır diye bağırırken onlar da bize saldıyorlardı. Bize komünist, Rus ajanı diyorlardı. Bu eylemleri Rusya'dan aldığımız paralarla yaptığımızı iddia ediyorlardı. Oysa harçlıklarımızdan biriktirdiğimiz paralarla, onca yoksulluğa rağmen bildiri basıp dağıtıyorduk. Yurdumuzdaki bütün her şeyin bizim malımız olduğunu düşünüyorduk. Bu bilinçle yaşıyorduk. İnanır mısınız, ben özel sektörde çalışmayı düşünmeyecek kadar devletçi bir yapıya sahiptim. Bu gün de aynı görüşteyim. Arkadaşlarıma hep şunu söyledim, onurlu kalabilmek benim için yeterliydi diyorum, o günden bugüne. Önümüzde çok fırsatlar vardı, biz de bir şeyler yapabiliydik. Cengiz Çandar ile aynı dönemde cemiyet başkanlarıydık. O Siyasal'ın ben Ziraat'ın. Yani isteyen istediği yere gelebiliyor. Bugünkü İçişleri Bakanı Beşir Atalay ve Emniyet Genel Müdürü Oğuz Kaan Köksal ile farklı sınıflardan okul arkadaşınız.

Ama bununla övünmüyorum maalesef.

Biz o gün yurdumuzun yeraltı ve yerüstü kaynaklarının korunması görüşündeydik. Amerikalıların bize getirdiği ışınlanmış buğdaylar vardı. Osman Nuri Koçtürk adında bir doçent vardı, Veteriner Fakültesi'nde, biz onunla aynı görüşteydik. O zamanlar Cumhurbaşkanı bu buğdaylarla ilgili olumlu bildirimler yayınlıyordu, biz de ona karşı bildiri yayınlıyorduk. Halkımızın sağlığıyla ilgili diye. Bugünleri o günlerden gören bir yapımız vardı. O dönemden bugüne patron değişti ama planlar değişmedi. Bu ülkeyi rahat bırakmayacaklar. İnsanların beyinlerini de yiyip uşak haline getirmeye çalışıyorlar. Böyle bir iktidarı da getirdiler. Şimdi Ankara'da korumalarla falan geziyorlar ama bizim zamanımızda olsaydı bu iktidar, sokağa çıkamazlardı!”

Ünsal Özçakır (Elmalılı Öğrenci - Dönemin Tanıklarından): Devlet 'toprak benim değil, ağaların' diyor...

Ünsal Özçakır, Elmalı olayları sırasında hem öğrenci olarak İstanbul'da hem de Elmalılı bir genç olarak bölgede olup bitenlerin yaşayıcı ve yakın tanıklarından biri. Elmalı'da köylülere sert davranışları ve küfürlü sözleriyle tepkilere neden olan Jandarma Komutanı Yüzbaşı Necdet Çavuşçu'nun ilerleyen yıllarda ağalar tarafından toprak verilerek ödüllendirildiğini anlatıyor:

“Yani öyle bir davadır ki bu, köylüler devletin toprağına sahip çıkıyor,

² Milli Petrol Kampanyası, www.solbirlik.net

devlet ‘bu toprak benim değil, ağalarıdır’ diyor. Olay bu. Esas olayı açıklığa kavuşturan rahmetli Muammer Aksoy’dur. Üç dört arkadaş Ankara’da Bahçelievler’deki evine gitmiştik. Zaten o evin kapısının önünde vurdular onu. O gece bizi bırakmadı. Aksoy, yemek, kahve, sigara ikram etti. O zaman Genelkurmay’dan 1/5 binlik haritaları almış. Olayın iyice açıklığa kavuşması için. Halit Çelenk de davalara girdi. Türkiye Öğretmenler Sendikası’nda (TÖS) bir araya gelir, oturur sohbet ederdik. Güzel rakı içerdi ve cesur bir adamdı. Esnaf hiçbir zaman olayların bilincinde olmadı. Burası tutucu bir yer, dolduruşa da gelmiş olabilir esnaf. Ama o dolduruşa gelen adamların hepsi de perişan oldu. O zaman Kaymakam Süleyman Yürek vardı, öldü şimdi. Ağalardan yana davrandı ama sonunda perişan oldu.”

Ünsal Özçakır, uzayıp giden davalarla ilgili bir anısını da aktarıyor. O yıllarda davaya bakan Cevdet Bey adında bir hakim vardır Elmalı’da. Elmalı Memurlar Kulübü’nde ayda bir toplanan ekabir, kendi arasında taşra usulü eğlence yapar. Rakılar, evlerden getirilen mezeler, turşular. Ünsal Özçakır, ‘Cevdet Bey çok güzel bir turşu getirirdi’ diye iç geçirerek anlatıyor o günleri. Finike ve Turunçova’dan gelen çingenelerin yaptığı müzik eşliğinde yapılan eğlencelerde ilçenin sorunları da konuşulmuş. Özçakır bir ara hakim Cevdet Bey’e toprak davalarını anımsatarak ‘bu işler ne olacak?’ diye sorar. Cevdet Bey, tabancasını çıkarıp masanın üzerine koyar ve masayı yumruklayarak bağırır ve ‘yıllarca süren bir dava bu. Bu bir haksızlık ve benim haksızlığa hiç tahammülüm yoktur. En geç altı ay içinde bu davayı bitireceğim’ der. “Bitirdi de” diyor Ünsal Özçakır.

Halil Tak (Elmalı Olayları Sırasında Beyler Köyü Muhtarı): Ecevit, ‘Berlin’den sonraki utanç duvarı Elmalı’da’

1968 yılında Beyler köyünün genç muhtarı Halil Tak, Elmalı olaylarının merkezinde yer alan kişilerden biri. Halil Tak, Deniz Gezmiş’in yanı sıra Hüseyin İnan’ın ve Yusuf Aslan’ın da köylerine geldiğini söylüyor. “Onlar bizim buralara ilk kez geldiklerinde henüz daha bilinmiyorlardı. Diğer öğrencilerle aynı seviyedeydiler bizim yanıımızda. Tam olarak tarihi hatırlayamam ama 1966 ya da 1967 olabilir. Sonraları radyolardan dinledik, gazetelerden okuduk onların yaşadıklarını” diyor.

“Olaylar 1964 gibi başlamıştı. O dönem ben ağaların yanında çalışan bir şofördüm. Sonra bizim köyün muhtarına 500 dönüm tarla verdiler. Bizim köyde harman yeri dediğimiz bir yer vardı. Bu alanı o zaman ağalar 10 - 15 kat dikenli telle çevirmişlerdi. Ecevit bunu görünce, ‘ben utanç duvarını Berlin’de gördüm bir de Elmalı’da Beyler köyünde’ dedi.

Jandarma Komutanı Yüzbaşı Necdet Çavuşçu vardı, herkese ana avrat, din iman küfredirdi. Anlatsam roman olur bunlar. Bir gün tapulama sırasında bizim bilirkişimiz olanlardan birinin evini basıyorlar. Evinin içerisine bir paket iskambil kağıdıyla fişek atıyorlar. Mavzer fişeklerinden. O sırada köyde

isyan çıkıyor, köylü jandarmayı darp ediyor. Jandarmanın elinden tüfekleri alıyorlar, toprağa gömüyorlar. O gece sabaha kadar komandolar gelip bizim köyü kuşatıyor. Benim muhtarlığım döneminde yaşanıyor bunlar. O sabah Elmalı'daydım, bir de baktım ki bizim köyden kadın kız, çoluk çocuk hepsi karakolda. Sonra kaymakam ve yüzbaşıyla konuşup uğraşa uğraşa köylüleri serbest bırakmalarını sağladım. Ardından köye geldik silahların gömülü olduğu yerden çıkarttım, yetkililere teslim ettim.

Sonra öğrenciler geldiler. Toplam beş yüze yakın öğrenci geldi. Bize yol gösterdiler, hukuki bilgiler verdiler. Molotof kokteyli nasıl yapılır, onu öğrettiler. O dönem kaba kuvvet de geçerliydi. Çünkü başka çaremiz yoktu. Çünkü devletin jandarması ağalara hizmet ediyordu, bizim jandarmamız da bu öğrencilerdi. O dönemin kaymakamı bana 'muhtar şu öğrencileri bir yollasan ben senin her dediğini yapacağım' dedi. Mehmet Nuri Erdem'di adı. Sonra o kaymakamı gönderdiler, yerine eski katip olan Süleyman Yürek getirildi. Ardından bütün men kararlarını bu kaymakama verdirdiler. Bir de Gülay Kurnaz vardı o zaman gelen öğrencilerin içinde. Bize molotof kokteyli yapmasını öğrettirdi. Birkaç sene önce bir gazeteci görüştüğü onunla beni, Nazlı Ilıcak'la beraberlermiş. Ona 'ne oldu şimdi, eskiden bize Molotof kokteyli yapmasını öğretiyordun, destek oluyordun Gülay Hanım?' diye sordum. O da bana 'dünya böyle değişti' dedi. Dünya böyle olur mu, insanda bir görüş vardır ve insan bunun arkasında durur dedim. Gülay o zaman esmer, zayıf bir kızdı. Müfit Özdeş vardı onun yanında. Bir gün onları bir köye götürmüştüm. Yolda giderken dereden geçemedi bunlar. Ben omzuma alıp karşıya geçirdim. Sonra evimi açtım onlara, Gülay banyomda bile yıkanmıştır. Şimdi soyadı Göktürk olmuş. Gülay Göktürk. Ankara'ya gitsem bir ziyaret edeceğim. Başka bir iki şey daha söyleyeceğim ona.

Yıllar sonra bir gün, kaymakam ve jandarma komutanıyla birlikte Milliyet'ten Ziya Buyuk geldi, gazeteci. 'Olayları bize anlatır mısın' dedi Ziya Bey. Ben de 'şimdi anlatırsam kaymakam bey de komutan da kızar. Çünkü içimde jandarmaya, kaymakama karşı bir alerji var. Belki siz iyi olabilirsiniz ama geçmişten gelen bir şey bu' dedim. Kaymakam da 'ne oldu da böyle söylüyorsun' dedi. O zamanın kaymakamları sanki ağaların kahyası gibiydi. O günlerden bir alerji kalmış içimde. Ben ne kaymakamı ne jandarma komutanını sevmiyorum' dedim."

ELMALI OLAYLARI DENİZ GEZMİŞ'İN SAVUNMASINA GİRİYOR

Toplumsal savaşımın en belirgin dışavurumu olan ezen - ezilen arasındaki o kesintisiz döngü, yüzyılların sınıfsal mirasını Anadolu toprağının her köşesine taşıyacak, taşınan bu miras Elmalı ovasında yeniden uç verecektir. Deniz Gezmiş, kendisini idam sehпасına götüren ve "Anayasayı taşıyır, tebdil ve ilga" etmekle suçlandığı iddianameye karşı yazdığı savunmada sert cümlelerle Elmalı olaylarından da söz eder: "Elmalı, Antalya'nın bir ilçesidir. Bu kasabaya 10 km. uzaklıkta Karagöl'ün etrafında birkaç köy bulunmaktadır. Altmış yıldan beri köylülerin tasarrufunda olan toprağı, Balkan Savaşı, Birinci Emperyalist

Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı dönemlerinde köylüler savaşta oldukları için ağalar tasarrufları altına almışlardır.”

Savunmasındaki amacı da, “aleyhimize verilecek cezayı önlemekten çok, doğruluğuna inandığımız doğa ve toplum kanunlarının insanlık tarihine nasıl yön verdiğini açıklamak” olarak belirten Deniz Gezmiş, devrimci öğrencilerin toplumsal mücadelelerinde önemli bir dönemeç olan Elmalı olaylarıyla ilgili şu tespitleri yapar: “Toprak reformunun yapılmaması, ağa ve tefecilerin köylülere kısıp altına alması ve sömürlerini devam ettirmelerine karşı, köylüler direnişe geçmişlerdir. Yüzlerce miting, yürüyüş ve işgaller olmuştur. Elmalı’da, Bafa Gölü’nde, Akalan’da, Göllüce’de, Değirmendere’de, Ören’de, Araplar’da, Alaçam’da ve sayıları elliye geçen köyde halk ağaların topraklarını işgal etti.”

Deniz Gezmiş, savunmasında Avlan Gölü’yle ilgili süreci de şu sözlerle aktarır:

“Sonradan devlet tarafından göl, kanallar açılmak suretiyle kurutulmuştur. Kurutulan göl yerindeki araziye köylüler kullanmaya başladılar. Ağalar ise toprağın çok verimli olduğunu gördüğü için, ‘göl kurutulmadan önce çevre arazinin tasarrufu bize aitti’ diyerek hak iddia ederler. Bir taraftan köylüler, diğer taraftan ağalar ekip biçmeye başladılar. Ağalar, toprağı köylülerden almak için jandarma çağırır, köylülerin ekinlerini sürmeye başladılar. Bu defa köylüler toprağı işgal ederler, fakat jandarma zoruyla işgal durdurulur. Bugün kurutulan gölün bütününe ağa işletmekte ve köylülerini de emrinde ortakçı olarak çalıştırmaktadır. Böylece Birinci Emperyalist Savaşta ve Kurtuluş Savaşı’nda vatan savunmasına katılan köylüler geçim kaynakları olan arazilerini ağalara kaptırılmışlardır. Elmalı’daki bu arazinin miktarı 15 bin dönüm civarındadır.

Toprak işgallerinin ekonomik nedenleri incelendiği zaman hepsinde toprak ağalarının, sömürsü, zulmü yatar ve toprak işgali olan bütün köylerde, toprağına sahip olduğunu iddia eden ağa tapuya sahip değildir. Tasarruf hakkı ise köylülerin elindedir. Ağalar şu yollarla topraklarını genişletmektedirler:

1. Devlet hazinesine ait topraklara el koyarak,
2. Ormanları yok ederek,
3. Köylülerini borçlandırarak,
4. Köylülerini jandarma zoru ile topraktan atarak.

Bu tür yollarla elde edilen toprakların işgali, köylülerin en tabii haklarıdır. Çünkü, toprağı kendileri işletmekte ve tasarrufları kendilerine ait bulunmaktadır. Bugüne kadar yurdumuzda elliden fazla toprak işgali olmuştur. Hepsinde de, köylüler haksız çıkarılmış ve jandarma zoru ile araziler ağalara teslim edilmiştir. Geçmiş bütün iktidarlar, toprak ağalığını himaye etmişlerdir. Elli yıldır konu olan toprak reformu gerçekleştirilmemiştir. Ve bundan sonra gelecek iktidarlar da yapamayacaktır. Çünkü, köylüler üzerinde sömürü ağını kaldırmak bugünkü iktidarlar için imkansızdır. Toprak reformu, köklü ağır sanayi ile bir

arada yürütülmezse, hiçbir işe yaramaz ve beş - on sene içinde topraklar tekrar tefeci ve ağaların eline geçer. Cumhuriyetten bu yana toprak reformunun yapılmaması da, ağaların gücünü göstermesi bakımından önemlidir.”

HER 6 MAYIS'TA ELMALI'DA DENİZ VE ARKADAŞLARINA OKUNAN MEVLİT

Deniz Gezmiş'in Elmalı'ya gelip gelmediğine ilişkin birçok farklı görüş var. Beyler Köyü Muhtarı Halil Tak, Deniz Gezmiş ve arkadaşlarını evinde ağırladığını söylüyor. Gezmiş'in çocukluk yıllarından beri arkadaşı olan ve siyasi mücadele içinde de birlikte hareket ettikleri Aydın Çubukçu'ya sorduğumuzda, Deniz'in Elmalı'ya gitmesiyle ilgili bir bilgi olmadığını söylüyor. Deniz'in yakın arkadaşı Mustafa Yalçiner 'gitmedi', Ercan Enç 'Elmalı'da karşılaştık' diyor. Ancak Deniz Gezmiş'in Elmalı'ya gelip gelmediğinden çok, dönemin sembollerinden biri olması nedeniyle bölge halkının kolektif belleğinde nasıl yer ettiği önemli. Sinan Cemgil, Korkmaz Alemdar, Aydoğan Büyüközden, Gülay Kurnaz (Göktürk), Hayri Eroğlu, Nurettin Hiçyılmaz, Mehmet Cantekin, Seçkin İnceefe, Atilla Keskin, Mustafa Akgül, Ercan Enç, Sahir Koçak, Timur Erkman ve Kamuran Bekir Harputlu'nun da aralarında bulunduğu beş yüze yakın Türk gencinin Elmalı halkında bulunduğu karşılık bu coğrafyanın ezber bozan toplumsal yapısının altını bir kez daha çiziyor. Üniversite öğrencilerini bağrına basan köylülerle, onları taş yağmuruna tutan esnaf görüntülerinin arasında zamanın sessiz tanığı olan başka insanlar da yaşıyor Elmalı'da. Gerçek bir Anadolu bilgesi olan Ünsal Özçakır'la sohbetimiz sırasında öğrendiğimiz bir ayrıntı durumu özetliyor aslında. Ünsal Özçakır, bugün 85 yaşında olan annesinin, Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının idam edildiği gün olan 6 Mayıs'ın her yıldönümünde Kuran-ı Kerim'i hatmettiğini ve Deniz ile arkadaşlarının ruhuna mevlit okuttuğunu söylüyor, gözleri dolarak. “Gitsek konuşur mu, anlatır mı bunu?” diyoruz. “Hayır” diyor Ünsal Özçakır, “ibadetini konuşmaktan ve göstermekten hoşlanmaz...”³

---

³ Araştırma sırasında gösterdikleri ilgi ve destek için; Ünsal Özçakır, Ercan Enç, Soner Kaynar, Hasan Subaşı, Sahir Koçak ve Cengiz Baldıroğlu'na, ayrıca fotoğraf arşivlerini bizimle paylaşarak yaşananları belgeleyen Timur Erkman ve Halil Tak'a sonsuz teşekkürler.

FOTOĞRAFLAR

Fotoğraf 1 Ayakta çantalı Timur Erkman yanında Sahir Koçak ve köylüler

Fotoğraf 2 Antalya TÖS mitingi

Fotoğraf 3 Ayaktakiler (solda) Sahir Koçak, Korkmaz Alemdar, Nurettin Sarıdar,
Böyler Köyü Muhtarı Halil Tak

Fotoğraf 4 Bayralar Köyü'nde tahıl ambarı

Fotoğraf 5 Bülent Ecevit Elmalı'da...

Fotoğraf 6 Elmalı'da tutuklanan köylüler

Fotoğraf 7 Çalışacak ırgatlar seçiliyor...

Fotoğraf 8 Kurutulan Avlan Gölü'nün suların tahliye eden yarılarından biri

Fotoğraf 9 Elmalı'da babasının sırtında hastaneye getiren bir köylü (Timur Erkman arşivinden)

Fotoğraf 10 Kurutulan Avlan Gölü'nden bir görünüm

Fotoğraf 11 Sahir Koçak ve Timur Erkman Bayralar Köyü'nde

Fotoğraf 12 dönemin öğrencilerinden Arkeolog Ünsal Özçakır, Açık Gazete'den Yusuf Yavuz ile sohbet ederken

Fotoğraf 13 Köylülerin avukatı Cengiz Baldıroğlu

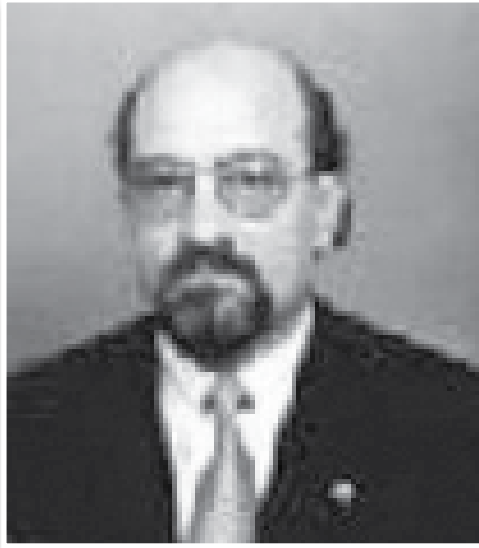
Fotoğraf 14 Harun Karadeniz

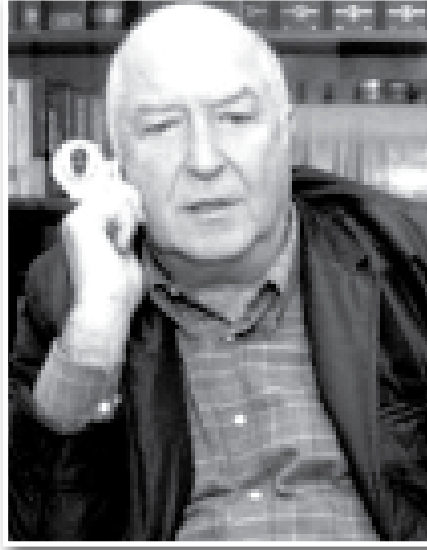
Fotoğraf 15 Ayakta (soldan) Kadir Manga, Hamit Yakup, Müfit Özdeş, Atilla Keskin, Teoman Ermete, (oturanlar) Tuncer Sümer, Ercan Enç, Ali Tenk, Bahtiyar Emanet

Fotoğraf 16 Sahir Koçak

Fotoğraf 17 Ercan Enç

Fotoğraf 18 Hasan Subaşı (Sabah Gazetesi arşivinden)

Fotoğraf 19 Avlan Gölü'nün kurutulmasından sonra tam ortasından geçirilen otoyol bugün Elmalı'yı Finike'ye bağlayan karayolu olarak da biliniyor

Fotoğraf 20 Avlan Gölü'nün taşkınlardan arta kalan kısmı... Olaylardan 35 yıl sonra yeniden...